

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Bağdatlı Rûhî'ye Etkisi

Doç. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK*

Özet: Divan Edebiyatı ürünlerinde şairlerin kendileri ve arkadaşları hakkında bilgi bulmak genellikle mümkün değildir. Ancak Gelibolulu Mustafa Âlî, Bağdatlı Rûhî ve Urfalı Nâbî gibi toplumdaki sosyal problemleri dile getiren şairler, zaman zaman dostlarına dair bilgiler verirler. Bu makalede, Gelibolulu Mustafa Âlî ve özellikle Rûhî'nin Divanı'ndan hareketle Âlî'nin Rûhî'yi üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelibolulu Mustafa Âlî, Bağdatlı Rûhî, Divan Edebiyatı, Nazire

Divan Edebiyatı ürünlerinde şairlerin kendileri ve arkadaşlarına dair kesin bilgiler bulmak her zaman mümkün olmayabilir. Şiirlerinde sosyal muhtevayı ön planda tutan Gelibolulu Mustafa Âlî, Bağdatlı Rûhî ve Urfalı Nâbî gibi şairlerin yer yer kendileri ve dostlarından söz ettikleri de görülür. Bağdatlı Rûhî Divanı'na bu açıdan bakıldığında XVI. yüzyılda Bağdat'ta yaşamış veya bir görevle yolu bu şehre düşmüş; bir çok şair ve bilginin çeşitli yönleriyle şairin manzumelerinde yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmada Bağdatlı Rûhî Divanı esas olmak üzere Kühü'l-ahbâr ve Metâli'ü'n-nezâir'deki bilgilerden hareketle Gelibolulu Âlî'nin Rûhî'ye etkisinin boyutları tespit edilmeye çalışıldı.

Rûhî'nin Âlî'nin sanatını takdir ettiğini Gölpınarlı'dan öğreniyoruz (Gölpınarlı 1948: 1373). Rûhî ile Âlî'nin 1585'te görüştiklerini de biliyoruz. Şöyle ki 1585 yılında Bağdat'a defterdar olarak atanan Âlî, bu haberi öğrendiğinde o beldenin şairlerine hediye olarak 12 beyitlik bir gazel kaleme alır.

Diyâr-ı Bagdâd'a defterdâr olduklarında kendüler gelmezden evvel işbu gazeli şuarâ-yı Bagdâd'a hediye irsâl eyledi.

* Gazi Üniversitesi Fen-Edb. Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / ANKARA
aksoyak@gazi.edu.tr

Meh-i şehri hilâfet mihr-i burc-ı evliyâyuz biz

Eser yiller gibi vâdî-neverd-i Kerbelâ'yuz biz (Aksoyak 1999: 794)

Kühü'l-ahbâr'da bildirdiğine göre Bağdat'a gittiğinde otuz kadar şair, kendisine kaside, tarih ve gazel sunar: Sene erba'a ve tisinde ki bu hakîr Bağdat hazînesine defterdâr olup vardum. Ashâb-ı nazmdan otuz mikdârı şâir kasâ'id ü târîh u gazel sunup her birine (istenilen ve takdir edilene göre) riâyet itdüm. Mezbûr Ahdî dahi anlardan idi Ve ol cümle'nün ser-âmedî Mollâ Tarzî ve nev-heveslerden Rûhî bulunmuş idi (İsen 1994: 319). Budinli Hisâlî, Metâlî'ü'n-nezâir adlı eserinde Âlî'nin Kerbelâ konulu gazeline nazire yazan yirmi kadar Osmanlı şairinin matlaını bir araya getirir. Şairlerden sekizi Bağdatlı olup muhtemelen Âlî'yi karşılamaya gelenlerin arasında yer almışlardır. Âlî'nin matlaı ile bu şiire nazire kaleme alan XVI. yüzyıl Bağdatlı şairler şöyledir:

Meh-i şehri hilâfet mihr-i burc-ı evliyâyuz biz
Eser yiller gibi vâdî-neverd-i Kerbelâyuz biz Âlî Efendi

Ne hakan u ne kayser hâk-i râh-ı Kerbelâyuz biz
Bu dergâh-ı saâdet-bahşâ bir kemter gedâyuz biz Tarzî-i Bagdâdî

Riyâset tâcinun terkin uran ehl-i fenâyuz biz
Gedâyuz sûretâ sultân-ı iklîm-i gınâyuz biz Ahdî-i Bagdâdî

Ziyâ-bahş-ı zamîr-i pâk erbâb-ı safâyuz biz
Bu sûret-hânedede âyîne-i gîtî-nümâyuz biz Kelâmî-i Bagdâdî

Alâyıkdan müberrâ sâlik-i râh-ı Hudâyuz biz
Cihânun varına itmez nazar ehl-i fenâyuz biz Aklî-i Bagdâdî

Kuyûd-ı dehrden âzâde bir ehl-i fenâyuz biz
Bekâ deştinde seyrân eyleyen merd-i Hudâyuz biz Hurremî-i Bagdâdî

Yil esmez üstümüzden hâk-i burc-ı evliyâyuz biz
Mukîm-i bâb-ı hâcet-bahş-ı şâh-ı Kerbelâyuz biz Rûhî

Ne şâh-ı dehre mensûbuz ne mün'im ne gedâyuz biz
Egerçi ehl-i fakrüz lîk meslûbu'r-recâyuz biz Rûhî

Tasavvur itme kendün gibi zâhid bî-nevâyuz biz
Hakikat bâlimüz yok sâlik-i râh-ı gazâyuz biz Seyyid Feyzî

Adûdan bâkimüz yok sâlik-i râh-ı gazâyuz biz
Aceb mi pür-dil olsak pey-rev-i şîr-i Hüdâyuz biz Seyyid Feyzî
Reh-i aşk içre gerçi sûretâ hor u hakîrüz biz
Velî manîde ey dil bir şeh-i gerdûn-serîrüz biz Harîrî (Kaya 2003: 881)

Bu manzumelere göre Âlî'ye şiiir sunan Bağdatlı şairler Tarzî, Ahdî, Kelâmî, Aklî, Hurremî, Seyyid Feyzî, Rûhî ve Harîrî'dir. Adı geçen Bağdatlı şairler hakkında en geniş bilgiyi, eserinde Bağdatlı şairleri yer vermesi ile tanınan, Ahdî'nin Gülşen-i Şuarası'nda buluyoruz.

Ahdî (ö. 1593): Bağdat'ın önde gelen bilginlerinden Mevlana Şemsî'nin oğludur. Asıl adı Ahmet'tir. Tezkiresinde verdiği bilgiye göre 1553'te İstanbul'a geldi, devrin âlim ve şairleriyle tanıştı ve 1564'te Bağdat'a döndü. Tezkiresi Kütahya'da Şehzade II. Selim'e takdim etmiştir. 1585'te Bağdat'a defterdar olarak gelen Âlî ile görüşüp tanışmıştır. Ahdî, âdet gerçinde, onlara birer "kudumiyye" kasidesi sunmuştur. Ahdî'nin tezkiresindeki bazı işaretlerden Bağdat'a gelen veya başka bir yere geçmek üzere uğrayan memuriyet sahibi mühim şahsiyetlerle ilgilenerek, onların beraberlerinde kethüda, divan kâtibi, çavuş gibi hizmetlerde bulunan şairlerle daima temas ve tanışıklık kurduğu anlaşılmaktadır. Şairler uğrağı Bağdat ve Meşhed'e ziyarette bulunan şiiir yazan kimselerle kurduğu dostluklar yıldan yıla tezkiresine yeni şairler kazandırır. Gülşen-i Şuara'ya asıl değer kazandıran taraf, onun isim ve hal tercümeleleri başka hiçbir kaynağa geçmemiş, büyük çoğunluğu imparatorluğun doğu bölgesinde olan şairleri tespit etmiş olmasıdır (Akün 1988: 511-512).

Aklî: Bağdatlı Aklî şiiirlerinden örnekler verir Âlî'yi Bağdat'ta karşılayan şairlerin lideri "ser-âmedi" konumundadır (İsen 1994: 314; Schmidt 1991: 46.)

Ahmed-i Harîrî: Bağdatlıdır. Tasavvuf yoluna girerek Mevlânâ Efdal-i İsfahanî'nin hizmetinde bulunmuştur. Mantık, kelâm, hendese, aruz ve kafiye ilimlerinde üstattır. Kaside ve muammaları açıklamada mahâret sahibidir. Arapça, Farsça ve Türkçe şiiirleri vardır.

Feyzî Efendi: Ahdî'nin bildirdiğine göre Sultan Selim'in kullarından iken, yeteneği sayesinde önce sarayda çâşnigîr, daha sonra da Bağdat'ta tımar defterdarı olmuştur. Adı Mehmet'tir. Rûhî'nin Divan'ında, Feyzî Efendi'nin Edirne kadısı oluşuna dair Farsça bir tarih kıt'ası vardır. Rûhî, Feyzî'nin Kur'ân okuyucusu, (hânende-i Kur'ân) ehl-i irfânın koruyucusu, bütün dostların yardımcısı, ihsan sahibi bir defterdar olduğunu söy-

ler. Rûhî, Şam'dan Bağdat'a yazdığı mektupta, "Feyzî Efendi'nin de geldiği doğru mu?" diye sorar. Bu mektup, herhalde Feyzî Efendi'nin görev ve başladığı günlerde veya kısa bir ayrılık sonrası tekrar dönüşünde yazılmış olmalıdır. Bağdat'tan yazıldığı tahmin edilen mektupta da, onu "ser-defter-i divan", "mukrî-i Kur'ân", "zübde-i devrân" ve "sâhib-i izân" diye tanımlar.

Hurremî: Bağdatlıdır. Ahdî'nin akrabasıdır. Acem şairlerinin divanlarını okumuştur. Fuzûlî'nin hayranıdır. Onun şiirlerini dilinden düşürmezdi. Rûhî onun, bulduğu gazeli okuyarak herkesin eğlencesi olduğunu söylüyor.

Kelâmî Dede: Ahdî, onun Kerbelâ'dan olduğunu söylüyor. Genç yaşta Hz. Hüseyin dergâhında Hüseyin Dede'ye bağlanmış, Acem diyarında seyahat ederek önemli kişilerin sohbetlerinde bulunmuştur. "Cihan Dede" diye de anılmaktadır. Ahdî tezkiresini yazdığında Hz. Hüseyin dergâhında şeyh olarak bulunmaktadır.

Tarzî: Rumeli'deki Vezgol'de doğdu. Çeşitli yerlere seyahat etti. Hicaz'a gitmek ümidiyle Irak ve Acem diyarlarına gitti. Bir yerde karar kılmadı. Çeşitli ilim ve irfan sahibinin hizmetinde ve meclisinde bulundu, kendini yetiştirdi. Bağdat'a yerleşti. Derviş-meşrep bir kimsedir. Her an dervişlerin hizmetinde bulunurdu. Kendine has üslûbu vardır. Eski şairlerin kasidelerini açıklamada üstüne yoktur. Ahdî'nin yakın dostudur. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır (Kurnaz 1997: 136-157). Âlî'yi Bağdat'ta karşılayan şairlerin lideri "ser-âmedi" konumundadır (İsen 1994: 319; Schmidt 1991: 103.)

Bağdatlı Rûhî: Bağdat'ta 1534'te dünyaya gelen Rûhî, Necf, Kerbelâ, Şam, Erzurum, Hicaz, İstanbul ve Konya'da bulunur. Seyahat ettiği yerlerde, pek çok devlet adamı, şair, bilgin ve sanatkârla tanışır. Asıl şöhretini sağladığı 17 bentlik terkibbendinde insanın yapısı, sosyal hayatın insan üzerindeki etkisi, sosyal dengesizlikler; toplumda çıkarıcı, şahsiyetsiz kişilerin durumu, adaletsizlik vb. konuları tenkit eder (Öztoprak 2001: 11, 12, 18). Gelibolu'da 1541'de dünyaya gelen Âlî de görevleri sebebiyle Şam, Halep, Manisa, Bosna, Gürcistan, Trabzon, Van, Bağdat, Sivas, Amasya, Kayseri ve Cidde'de bulunur. Dönemin önde gelen şairlerinden Yahya Bey, Âşık Çelebi ve Ahdî ile görüşür. Tenkitleriyle Divan Edebiyatının sosyal muhtevası en kuvvetli şairlerinden biri olmuştur (Akün 1989: 417). Biyografilerdeki ortak hususlara bakarsak her iki şair imparatorluğun pek çok yerinde bulunarak zamanlarındaki pek çok önemli şah-

siyetle tanışma fırsatı elde etmişler. Şiirlerinde sosyal hayata ve tenkide önem verirler. Ayrıca Rûhî ve Âlî hurufiliği ön planda ve esas inanç tutan şahsiyetlerdir (Gölpınarlı 1948: 1373; Gölpınarlı 1973: 30). Özellikle Kerbelâ olayını şiirlerinde işlemişler hatta Âlî, Divanlarındaki Kerbelâ mersiyelerini Subhatü'l-abdâl adlı risalesinde bir araya getirmiştir.

Rûhî, Âlî'nin 1585'te Bağdat'a gelişiinde onu karşılayan heyet içindedir. Âlî, Rûhî'yi "nev-heveslerden" biri olarak niteler (İsen 1994: 319; Schmidt 1991: 103.). Rûhî, bu yıllarda 41 yaşındadır. Onun Bağdat şairlerine hediye olarak gönderdiği gazele nazire yazmakla kalmaz; Bağdat defterdarı olması münasebetiyle de 17 beyitlik tarih kasidesi kaleme alır. Şairin Âlî'nin Bağdat'a gelişiine sevincini gösteren manzumesi şöyle başlar:

Dem-i subh oldı tur ey sâki-i behcet-âsâr
Beni bir câm ile mest it ki aceb şevkum var

Şair matla beytinden sonra dönen feleğin kararsızlığından ve üzüntülü olduğundan söz eder. Önceki gece evinde otururken Bağdat'a sözden anlayan, cömert, olgun, vakar sahibi, şairleri himaye edecek binini gelmeyişiinden yakınıdır. Daha sonra da bu niteliklere uygun olan söz yaratıcısı (hal-lâk-ı sühan), ince sözler söyleyen (nükte-güzâr), sıfatlarıyla Bağdat'ın yeni defterdarı Gelibolulu Mustafa Âlî'yi över. Gazel tarzında başkalarının Âlî'yi taklit etmesi, büyücülerin sihir yoluyla peygamberin mucizesini gerçekleştirme çabası gibidir.

Öykünürse ne amel fenn-i gazelde ana gayr
Bir midür mu'ciz-i peygamber u sihr-i sehâr

(Ruhî 219; Ak 2001: 632)

Kasidesini Âlî'nin ömrünün uzun olması için Allah'a yalvararak bitirir (Ruhî 1870: 46; Ak 2001: 226) Şair, bir gazelinin makta beytinde ise Âlî'den "himmeti âlî" şeklinde söz eder.

Bu gün meddâhıyuz bir "himmeti âlî" nün ey Rûhî
Bülend-âvâzeyüz erbâb-ı irfâna salâyuz biz

(Ruhî 219; Ak 2001: 632)

Bu beyitte Rûhî'nin "himmeti âlî" diye nitelediği kişi, Gelibolulu Mustafa Âlî olmalıdır. Çünkü Rûhî, Âlî'nin Bağdat'a gelmesi üzerine yazdığı tarih kasidesinde onu "himmeti âlî" şeklinde anmaktadır.

Kanı bir "himmeti âlî" ki saâdetle gelüp
Eyleye ravza-i Bagdâd'da devletle karâr

(Ruhî 1870: 46; Ak 2001: 227)

Bir başka manzumede de Âlî'yi aynı sıfatla över:
Söyledi Rûhî ol âlî-himmetün târîhini
Cidde'ye bir mîr-i âlî-kadr oldı beg (Ak 2001: 264)

Aynı manzumenin sonunda Âlî, kelâm ve kemâl sahibi olarak tavsif edilir:
Ulüvv-i kadr ile sensin zamânede şimdi
Zahîr-i ehl-i kelâm u muîn-i ehl-i kemâl (Ak 2001: 126)

Diğer manzumede Âlî'nin söz gül bahçesinin gülü ve herkesin onu övme gül bahçesinin bülbülü olduğunu; Arap ve Acem'in sözden anlayanlarının onun temiz yaratılışına övgüde bulunduğunu belirtilir. Dünya durdukça kerem güneşi olan Âlî'nin lütf gölgesini kendisinin başından eksiltmesini diler.

Gül-i gülzâr-ı sühan Hazret-i Âlî Beg kim
Gülşen-i midhatinün bülbülü olmuş âlem

Tab'-ı pâkine selâsetde iderler tahsîn
Fusahâ-yı Arab u nükte-güzârân-ı Acem

Çarh döndükçe o mihr-i keremün ey Rûhî
Zıll-i lutfi başumuzdan umaruz olmaya kem

(Ruhî 1870: 312, Ak 2001: 847)

Âlî'nin Subhatü'l-abdâl risalesinde beş beyitlik Bağdat'tan Diyâr-ı Rûm'a Azîmet... başlıklı yine bir kıta bulunmaktadır. Bu kıt'anın tarihi belirtilmemekle beraber, Âlî'nin bu kıt'ayı Bağdat'tan Anadolu'ya dönerken ve dünya devletinin faniliğini de ihtiva eden bir tarzda yazdığı anlaşılıyor. Buradan anlaşılan Âlî, Bağdat'tan dönüşünde kötümser bir ruh hali içindedir. Bağdâd'dan Diyâr-ı Rûm'a Azîmet ve Devlet-i Dünyeviyyenün Fenâsına İşâret Zımında Dinmişdür.

Gel Irâk-ı Arab'da tutma makâm

Umma anda sakın karâr u bekâ (Arslan Aksoyak 1996, 67)

Ancak Âlî, Bağdat'tan döndükten sonra orada bıraktığı dostlarını unutmaz. Divanı'nda Rûhî'nin şiirlerine anlam bakımından benzeyen mısralar görülür. Mesela

Bagdâd'a yolun düşse ger ey bâd-ı seher-hîz

Âdâb ile var hizmet-i yârân-ı safâya (Ruhî 1870: 8)

beytinde “rüzgârın dostlara gönderilmesi” Âlî Divanı’nda şöyle geçiyor:

Şehre ugrarsa yolun bir seher ey bâd-ı sabâ
Vir haber biz de hemân varmadayuz sag u esen
Sabâ vir müjdemüz âb-ı Furât u hâk-i Bagdâd’a
Fuzûlî rûhın ihyâ eyleyen Îsâ-edâyuz biz (Aksoyak 1999: 794)

Divan’da yer alan 1598 tarihli bir tarih kıtasında padişahın Âlî’yi önce Şam ve Cidde’ye beylerbeyi yapması işlenir. Bu manzumenin matlaında âlem padişahının Âlî’ye ihsanıyla feleğin sonunda şairin istek kutbu üzerine döndüğü belirtilir. Âlî’nin de beylerbeyi olmaktan duyduğu memnuniyet ifade edilir.

Pâdişâh-ı âlem ihsân eyledi Âlî Beg’e
Âkıbet kutb-ı murâdı üzre devr itdi felek (Ak 2001: 264)

Makalemizi Rûhî Divanı neşirlerine geçmiş yaygın bir yanlışlığa dikkati çekerek bitiriyoruz. Aşağıda matlaını verdiğimiz manzume hem Âlî, hem de Rûhî Divanı’nda yer almaktadır:

Gel ey nevk-i kalem mâtem ser-encâmın beyân eyle
Döküp evrâka derdün kara bahtundan figân eyle
(Arslan-Aksoyak 1996: 58; Ruhî 1870: 63; Ak 2001: 168)

Matbu Rûhî Divanı’nda söz konusu manzumenin bitiminde “İş bu mersiye nin üç beyti noksan olmağla divanın nusah-ı müteaddidesi tettebbu kılınmış ise de tamamına dest-res olunamamıştır” şeklinde not eklendiğini görüyoruz. Ancak Âlî’nin Divanlarında ve Subhatü’l-âbdâl risalesinde bu manzume tam ve Âlî mahlasıyla yer alıyor. Dolayısıyla bu manzume Rûhî’nin değil Âlî’nindir. Ayrıca Rûhî’nin şiirlerinde Kerbelâ mevzuunu sık sık işlemesi, matbu Rûhî Divanı’nı tertip edenlerin bu manzumeyi divana almaları hususunda tereddüt yaratmamıştır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Rûhî’nin Âlî’yi takdir ettiğini ilk olarak haber veren Abdülbaki Gölpınarlı’dır. Âlî ve Rûhî’nin Divanları ile Kühü’l-ahbâr ve Metâli’ü’n-nezâir’de bu etkinin somut yansımaları görülmektedir. Âlî, Divanı’nda Bağdat şairlerine oraya gideceğini önceden bildiren ve konusu Kerbelâ olan 12 beyitlik bir gazel kaleme alır. Kühü’l-ahbâr’daki ifadesine göre de Bağdat’a ulaştığında otuz kadar şair kendisine kaside, tarih ve gazel sunar. Metâli’ü’n-nezâir’de Âlî’nin Kerbelâ konulu manzumesine nazire yazan 20 kadar Osmanlı şairin nazirelerinin matla beyitleri toplu olarak verilir. Kerbelâ konulu manzumesindeki

samimiyet ve lirizm Bağdatlı şairleri etkiler ve bu etkiyle içlerinde Rûhî'nin bulunduğu şairlerden Tarzî, Ahdî, Kelâmî, Aklî, Hurremî, Seyyid Feyzî ve Harîrî olmak üzere dokuz Bağdatlı şair, Âlî'nin şiirine nazire kaleme alır. Adları geçen Bağdatlı şairlerin 1585'te defterdar olarak Bağdat'a giden Âlî'yi karşılayanlar arasında bulunmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu karşılamada hem Âlî hem de Ahdî'nin kişiliğinin payı önemli rol oynar. Âlî, her gittiği yerde şairlerle tanışır, arkadaşlıklar kurar ve şiir meclislerine katılır. Tanıştığı şairleri ve şiir meclislerini eserlerine aksettirir. Ahdî'nin de Bağdat'a gelen memuriyet sahibi mühim şahsiyetlerle ilgilendiğini biliyoruz. Âlî'yi Bağdat'ta karşılayan şairleri de Ahdî bir araya getirmiş olmalıdır. Heyette bulunanlardan bazılarının Ahdî ile yakın münasebetleri açıkça görülüyor. Hurremî Ahdî'nin akrabası; Tarzî ise yakın dostudur.

Âlî ile Rûhî'nin biyografileri ve şiir anlayışlarının da benzerlikler görmek mümkündür. Her ikisi de çeşitli vesilelerle uzun seyahatler yaparlar ve pek çok şair ve devlet adamıyla karşılaşır. Şiirlerinde eleştiriye önem verirler. Kerbelâ konusunu şiirlerinde işlerler. Âlî, 1585'te Bağdat'a defterdar olarak atandığında kaleme aldığı şiir ve Rûhî'nin o şiire naziresi de Kerbelâ konusudur. İşte böylesine ortak hususlar Âlî'nin Rûhî üzerindeki etkisinin temellerini oluşturur ve bu etkinin örnekleri Rûhî Divanı'nda açıkça görülür. 1585'te Bağdat'a gelen Âlî'yi karşılayan Rûhî, onun şiirine nazire yazmakla kalmaz; Bağdat'a defterdar oluşuna bir kaside kaleme alır. Rûhî, 1585 yılından sonra da Âlî'nin mansıp ve azillerini yakından izler. Padişahın Âlî'yi önce Şam ve ardından Cidde beylerbeyi yapması üzerine 1598 tarihli bir tarih kıtası kaleme alır. Bu kıtanın matlaında, geçmiş yıllardan beri süregelen olumsuzlukların sonunda, beylerbeyilik görevine atanmasıyla şairin istediği görevi elde ettiğini belirtmesi, Âlî ile Bağdat'ta görüşmelerinin üzerinden 13 yıl geçmiş olmasına rağmen, Rûhî'nin, onun yaşadığı hayal kırıklıklarından haberdar olup etkilendiğini gösterir. Âlî'nin iki kez beylerbeyi olması da Rûhî'yi sevindirir ve sevincini tarih kıtasıyla dile getirir. Rûhî'nin Divanı'ndaki bir kasidesinde Âlî'yi "kelâm" ve "kemâl" sahibi olarak nitelemesi onun hem şairliğini hem de kişiliğini beğendiğini gösterir. Hatta Âlî'nin Kerbelâ konulu tercibendinin yanlılıkla Rûhî Divanı'na kaydedilmesini her iki şairin şiirlerindeki muhteva benzerliğinin etkisi olarak da değerlendirilebilir.

Kaynakça

- AK, Coşkun (2001), *Bağdatlı Rûhî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- AKSOYAK, İ. Hakkı (1999), *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara.
- AKÜN, Ömer Faruk (1988), "Ahdî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, C. 1, 511-512.
- AKÜN, Ömer Faruk (1989), "Âlî Mustafa Efendi (Edebî yönü)" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, C. 2, s. 416-417.
- ARSLAN, Mehmet-AKSOYAK, İ. Hakkı (1996), "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Kerbelâ Mersiyelerini Muhtevi Bir Risalesi: "Subhatü'l-abdâl", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sivas, S.2, s. 49-67.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1973), *Hurufîlik Metinleri Katalogu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 30.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1948), "Rûhî-i Bağdadî", *Aylık Ansiklopedi*, S. 4, no: 47, Mart, s. 1373.
- İSEN, Mustafa (1994), *Gelibolulu Mustafa Âlî, Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997), *Ötelerden Bir Ses*, "Edebiyat Tarihimizde Bağdat", Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997), *Ötelerden Bir Ses*, "Kültür Tarihimizde Üsküp ve Üsküplü Divan Şairleri", Akçağ Yayınları, Ankara.
- KAYA, Bilge (2003), *Hisâlî Metâli ü'n-nezâir*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tamamlanmış Doktora Tezi, Ankara.
- KURNAZ, Cemal (1997), *Divan Edebiyatı Yazıları*, "Rûhî'nin Dostları", Akçağ Yayınları, Ankara.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1978), "Ahdî-i Bağdadî'nin Şiirleri", *Belleten*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 95-150.
- OKUYUCU, Cihan (1994), *Cinânî, Hayatı, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2001), *Rûhî*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- RÛHÎ (1870) *Külliyât-ı Eşâr-ı Rûhî-i Bağdadî*, İstanbul.
- SCHMİDT, Joannes (1991), *Pure Water for Thirsty Muslims*, Ooster Instituut, Leiden.
- TUMAN, Nail, *Tuhfe-i Nâilî*, (Hz.: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi, B./870.

Influence of Mustafa Âlî of Gallipoli to Rûhî of Baĝdat

Assoc. Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK*

Abstract: In Divan poetry, to find poets and his friends life generally is not possible. But, some poets, like, Mustafa Âlî, Baĝdatlı Rûhî and Nâbî, criticized with his poems social problems in society and also they give an information their friends. In this article, it is evaluated the influences of Mustafa Âlî of Gallipoli to Rûhî of Baĝdat based on Âlî and especially Rûhî's Divan.

Key Words: Mustafa Âlî of Gallipoli, Rûhî of Baĝdat, Divan Literature, Nazire

* Gazi University, Faculty of Science and Letters/ANKARA
aksoyak@gazi.edu.tr

Влияние Мустафы Али из Гелиболу на Рухи из Багдада

И. Хасеки АКСОЯК¹, д.и.н., доцент

Резюме: В произведениях диванной литературы в основном невозможно найти сведения о поэтах и их друзьях. Однако, такие поэты, как Мустафа Али из Гелиболу, Рухи из Багдада, Наби из Урфы, которые в своих произведениях рассказывали о социальных проблемах общества, время от времени дают сведения о своих друзьях. В этой статье исследуется влияние Мустафы Али из Гелиболу на Рухи исходя из их произведений, в особенности диванны Рухи.

Ключевые слова: Мустафа Али из Гелиболу, Рухи из Багдада, Диванная Литература, пародия

¹Ученый работник Газиз Факультет Исламшарихи ва Ҷумҳуриятнинг Ноҳия кафедраси Туркиядаги Исламий
Литературага
aksoyal@gazi.edu.tr